

INKLYUZIV TA'LIMDA TYUTORLIK XIZMATINI INDIVIDUALLASHTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Ramazonova Ruxsora Rashid qizi

Buxoro davlat texnika universiteti Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va pedagog kadrlar tayyorlash bo'limi
mutaxassisi

E-mail: ruxsoramazonova55@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21992174>

Annotatsiya: Mazkur tezisda inklyuziv ta'lim sharoitida tyutorlik xizmatini individuallashtirishning pedagogik asoslari yoritilgan. Unda talabalarning individual ta'limiy ehtiyojlari, qiziqishlari, qobiliyatlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda pedagogik qo'llab-quvvatlashni tashkil etish masalalari tahlil qilingan. Tyutorlik xizmatini individuallashtirishning shaxsga yo'naltirilganlik, diagnostiklik, hamkorlik, variativlik, uzluksizlik va refleksivlik tamoyillari asoslangan. Shuningdek, diagnostika, individual maqsadni belgilash, ta'lim trayektoriyasini loyihalash, pedagogik qo'llab-quvvatlash, monitoring va refleksiyaga asoslangan model taklif etilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, oliy ta'lim, tyutorlik xizmati, individuallashtirish, individual ta'lim trayektoriyasi, pedagogik qo'llab-quvvatlash, tyutor

Abstract. This thesis examines the pedagogical foundations of individualized tutoring services in inclusive education. It analyzes the organization of pedagogical support based on students' individual educational needs, interests, abilities, and capabilities. The principles of student-centeredness, diagnostics, cooperation, variability, continuity, and reflection are substantiated. A tutoring individualization model based on diagnosis, individual goal setting, educational trajectory design, pedagogical support, monitoring, and reflection is proposed.

Keywords: inclusive education, higher education, tutoring service, individualization, individual educational trajectory, pedagogical support, tutor

Аннотация. В тезисе рассматриваются педагогические основы индивидуализации тьюторской службы в условиях инклюзивного образования. Анализируются вопросы педагогической поддержки студентов с учетом их индивидуальных образовательных потребностей, интересов, способностей и возможностей. Обоснованы принципы личностной направленности, диагностичности, сотрудничества, вариативности, непрерывности и рефлексивности тьюторского сопровождения. Предложена модель, включающая диагностику, постановку индивидуальных целей, проектирование образовательной траектории, педагогическую поддержку, мониторинг и рефлексию.

Ключевые слова: инклюзивное образование, высшее образование, тьюторская служба, индивидуализация, индивидуальная образовательная траектория, педагогическая поддержка, тьютор

Bugungi kunda oliy ta'lim tizimida inklyuziv muhitni shakllantirish ta'lim oluvchilarning individual imkoniyatlari, ehtiyojlari va rivojlanish xususiyatlarini hisobga olishni talab etmoqda. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi nafaqat turli ehtiyojlarga ega talabalarni oliy ta'limga jalb qilish, balki ularning ta'lim jarayonida teng va faol ishtirok etishi uchun zarur pedagogik sharoitlarni yaratishdan iborat.

Inklyuziv ta'lim sharoitida barcha talabalar uchun bir xil pedagogik yondashuvdan foydalanish har doim ham kutilgan natijani bermaydi. Chunki talabalarning bilim darajasi, qiziqishlari, o'quv motivatsiyasi, psixologik xususiyatlari, kommunikativ imkoniyatlari va ta'limiy ehtiyojlari bir-biridan farq qiladi. Shu sababli ta'lim jarayonini individuallashtirish va talabaga mos pedagogik qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy-pedagogik vazifalardan biridir.

Mazkur jarayonda tyutorlik xizmati talabaning individual ta'limiy ehtiyojlarini aniqlash, ta'limiy maqsadlarini belgilash, individual ta'lim trayektoriyasini shakllantirish va ta'lim jarayonidagi qiyinchiliklarni bartaraf etishga ko'maklashuvchi muhim pedagogik mexanizm sifatida namoyon bo'ladi. Tyutorlik xizmatini individuallashtirish deganda talabaning individual ta'limiy ehtiyojlari, qiziqishlari, qobiliyatlari, mavjud bilim va ko'nikmalari hamda rivojlanish maqsadlarini hisobga olgan holda pedagogik qo'llab-quvvatlashning mazmuni, shakllari va metodlarini moslashtirish jarayoni tushuniladi.

Inklyuziv ta'lim sharoitida tyutorning faoliyati “barcha talabalar uchun bir xil yondashuv” tamoyiliga emas, balki “har bir talaba uchun ehtiyojiga mos pedagogik qo'llab-quvvatlash” tamoyiliga

asoslanishi lozim. Bunda tyutor talaba oʻrniga qaror qabul qiluvchi emas, balki uning mustaqil taʼlimiy qarorlar qabul qilishiga yordam beruvchi pedagogik hamkor sifatida faoliyat yuritadi.

Tyutorlik xizmatini individuallashtirishning asosiy pedagogik tamoyillari quyidagilardan iborat:

A. Shaxsga yoʻnaltirilganlik tamoyili – talabaning shaxsiyati, ehtiyojlari, qiziqishlari va taʼlimiy maqsadlarini pedagogik jarayonning markaziga qoʻyishni nazarda tutadi.

B. Diagnostiklik tamoyili – talabaning taʼlimiy ehtiyojlari, qobiliyatlari, bilim darajasi va taʼlim jarayonida yuzaga kelayotgan qiyinchiliklarini aniqlashni talab qiladi.

C. Hamkorlik tamoyili – tyutor va talaba oʻrtasidagi munosabatni subyekt-subyekt asosida tashkil etishni nazarda tutadi.

D. Variativlik tamoyili – talabaning individual xususiyatlariga mos ravishda turli pedagogik metod, shakl va vositalardan foydalanishni taʼminlaydi.

E. Uzlusizlik tamoyili – tyutorlik qoʻllab-quvvatlashining muntazam va tizimli tashkil etilishini anglatadi.

F. Refleksivlik tamoyili – talabaning oʻz taʼlimiy faoliyati va erishgan natijalarini mustaqil tahlil qilishini taʼminlaydi.

Tyutorlik xizmatini individuallashtirish jarayonini quyidagi ketma-ketlik asosida tashkil etish mumkin:

Diagnostika → individual maqsadni belgilash → individual taʼlim trayektoriyasini loyihalash → pedagogik qoʻllab-quvvatlash → monitoring → refleksiya → korreksiya.

Mazkur jarayonning dastlabki bosqichida talabaning taʼlimiy ehtiyojlari aniqlanadi. Keyingi bosqichda talaba bilan birgalikda individual maqsadlar belgilanadi va ushbu maqsadlarga erishish uchun individual taʼlim trayektoriyasi ishlab chiqiladi.

Amaliy bosqichda tyutor individual maslahat, yoʻnaltirish, taʼlim faoliyatini rejalashtirish, mustaqil taʼlimni tashkil etish va taʼlim resurslarini tanlashda koʻmaklashadi. Monitoring jarayonida talabaning rivojlanish dinamikasi kuzatiladi. Refleksiya va korreksiya bosqichida esa erishilgan natijalar tahlil qilinib, zaruratga koʻra individual taʼlim trayektoriyasiga oʻzgartirishlar kiritiladi.

Nazariy tahlil natijasida inklyuziv taʼlim sharoitida tyutorlik xizmatini individuallashtirishning yettita asosiy komponenti aniqlandi:

- **Diagnostik komponent** – talabaning individual taʼlimiy ehtiyojlarini aniqlash;
- **Maqsadli komponent** – individual taʼlimiy maqsadlarni belgilash;
- **Loyihalash komponenti** – individual taʼlim trayektoriyasini ishlab chiqish;
- **Amaliy komponent** – individual pedagogik qoʻllab-quvvatlashni amalga oshirish;
- **Monitoring komponenti** – taʼlimiy rivojlanish dinamikasini kuzatish;
- **Refleksiv komponent** – talabaning oʻz taʼlimiy faoliyatini tahlil qilishi;
- **Korreksion komponent** – pedagogik yordam mazmunini natijalarga muvofiq qayta moslashtirish.

Natijalar asosida tyutorlik xizmatini individuallashtirishning quyidagi modeli taklif etildi:

Diagnostika → individual maqsad → individual taʼlim trayektoriyasi → pedagogik qoʻllab-quvvatlash → monitoring → refleksiya → korreksiya.

Mazkur model talabaning taʼlim jarayonidagi subyektlik mavqeini kuchaytirish, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirish va individual taʼlimiy ehtiyojlariga mos pedagogik yordam koʻrsatishga yoʻnaltirilgan.

Olingan natijalar tyutorlik xizmatini inklyuziv taʼlimda oddiy maslahat berish faoliyati sifatida emas, balki tizimli pedagogik qoʻllab-quvvatlash mexanizmi sifatida tashkil etish zarurligini koʻrsatadi.

Ayniqsa, diagnostika bosqichining mavjudligi tyutorlik xizmatining samaradorligi uchun muhim hisoblanadi. Chunki talabaning real taʼlimiy ehtiyojlari va qiyinchiliklari aniqlanmasdan turib, individual pedagogik yordamni toʻgʻri tashkil etish qiyin.

Tyutorlik xizmatini individuallashtirish talabaning mustaqilligini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Tyutorning asosiy vazifasi tayyor yechimlarni berish emas, balki talabani mustaqil fikrlash, muammolarni tahlil qilish, qaror qabul qilish va oʻz faoliyatini baholashga yoʻnaltirishdan iborat.

Inklyuziv taʼlim sharoitida tyutorlik xizmatini individuallashtirish talabaning individual taʼlimiy ehtiyojlari, qiziqishlari, qobiliyatlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda pedagogik qoʻllab-quvvatlashni tashkil etishning samarali mexanizmi hisoblanadi.

Tadqiqot natijasida tyutorlik xizmatini individuallashtirishning asosiy pedagogik tamoyillari **shaxsga yo‘naltirilganlik, diagnostiklik, hamkorlik, variativlik, uzluksizlik va refleksivlik** ekanligi aniqlandi.

Mazkur yondashuvni oliy ta’lim amaliyotiga joriy etish talabalarning ta’lim jarayonidagi faolligi va mustaqilligini oshirish, individual ta’limiy ehtiyojlarini samarali qondirish hamda inklyuziv ta’lim muhitining pedagogik imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ainscow, M. (2020). Promoting inclusion and equity in education: Lessons from international experiences. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 6(1), 7–16.
2. Florian, L. (2014). What counts as evidence of inclusive education? *European Journal of Special Needs Education*, 29(3), 286–294.
3. UNESCO. (2020). *Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and Education – All Means All*. Paris: UNESCO.
4. United Nations. (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. New York: United Nations.
5. Qodirova, F.U., Pulatova, D.A. (2024). *Inklyuziv ta’lim*. Toshkent.
6. Qodirova, F.U., Pulatova, D.A. (2022). *Inklyuziv ta’lim: nazariya va amaliyot*. Chirchiq.
7. Lock, R. H., Layton, C. A. (2009). The impact of tutoring attendance on the GPAs of postsecondary students with learning disabilities. *Learning Disabilities: A Multidisciplinary Journal*, 15(2).
8. Moloney, M., et al. (2022). Specific learning difficulty tutors: Direct supports for navigating disabilities and the university environment. *Disability & Society*.
9. Lochtie, D., McIntosh, E., Stork, A., Walker, B. W., Alberts, N., Raby, A. (2026). *Effective Personal Tutoring and Academic Advising in Higher Education*. Routledge.
10. Samsonova, E. V., et al. (2023). Research on tutors’ readiness for inclusive educational practices. *Psychological-Educational Studies*, 15(4).